

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Методичні рекомендації

Організація, планування та проведення
професійно-практичної
підготовки відповідно до вимог державних
стандартів ПТО

Методист Т.М.Безценна

2009
м. Дніпропетровськ

Організація, планування та проведення професійно-практичної підготовки відповідно до вимог державних стандартів ПТО

Основні нормативно-правові документи, які регламентують організацію, планування та проведення професійно-практичної підготовки - це:

1. Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах;
2. Наказ № 992 від 7 червня 1999 «Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики»;
3. Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту;
4. Державні стандарти ПТО з конкретних робітничих професій

Державний стандарт професійно-технічної освіти – це державні вимоги до змісту професійно-технічної освіти, рівня професійної кваліфікації випускників ПТНЗ, основних обов'язкових засобів навчання та освітнього рівня випускників до зазначених закладів.

Метою державного стандарту ПТО є проведення єдиної державної політики у сфері професійно-технічної освіти.

ДСПТО є обов'язковим для виконання усіма ПТНЗ, підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють або забезпечують підготовку кваліфікованих робітників, незалежно від їх підпорядкування та форми власності.

Основними навчально-методичними документами з планування навчально-виробничого процесу в ПТНЗ є:

- Робоча навчальна програма (відповідно до типової за ДСПТО)
- перелік навчально-виробничих робіт з професії на семестр чи курс навчання;
- плани виробничого навчання навчальних груп на місяць;
- плани навчально-виробничої діяльності на півріччя;
- плани занять (уроків).
- план внутрішнього контролю професійно-практичної підготовки

Робоча навчальна програма з професійно-практичної підготовки - це документ, що складений на підставі ДСПТО, визначає зміст і обсяг професійних знань, умінь, навичок учнів, слухачів та способи і методи їх формування, включає завдання особистісно-орієнтованого навчання. Документ у якому відображаються зміни, притаманні відповідній галузі виробництва чи сфері послуг, на підставі пропозицій замовників кадрів.

Професійно-технічні навчальні заклади мають право, відповідно до змін у техніці, технологіях, організації праці тощо, самостійно визначати варіативний компонент змісту професійно-технічної освіти у робочих навчальних планах (до 20 відсотків у межах загального часу) та робочих навчальних програмах (до 20 відсотків навчального предмета і виробничого навчання).

Перелік навчально-виробничих робіт з професії визначає завдання, які виконують учні, слухачі з метою оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, що передбачені робочою навчальною програмою професійно-практичної підготовки.

Перелік навчально-виробничих робіт з професії складається на семестр, курс підготовки майстром виробничого навчання, погоджується зі старшим майстром, розглядається і схвалюється на засіданні методичної комісії та затверджується заступником керівника з навчально-виробничої частини ПТНЗ. Містить: час (місяць) вивчення теми, № теми, її найменування, години на вивчення теми, навчально-виробничі роботи, нормативи для виконання робіт. Для всіх навчально-виробничих робіт, унесених до переліку, додається технологічна та технічна документація, що розробляється відповідними методичними комісіями ПТНЗ на основі державних стандартів.

Під час проведення виробничого навчання безпосередньо на виробництві чи в сфері послуг у переліку навчально-виробничих робіт зазначається загальна характеристика робочих місць або найменування робіт, які учні, слухачі повинні виконувати з кожної теми чи розділу робочої навчальної програми професійно-практичної підготовки.

Плани виробничого навчання навчальних груп визначають конкретний зміст навчально-виробничих завдань, послідовність та організацію їх виконання в навчальних майстернях ПТНЗ та виробничого навчання (виробничої практики) на підприємстві чи в сфері послуг.

Плани виробничого навчання складаються на місяць майстрами виробничого навчання у відповідності з робочими навчальними планами і робочими навчальними програмами професійно-практичної підготовки та переліками навчально-виробничих робіт для навчальних груп і погоджуються зі старшим майстром та затверджуються заступником керівника з навчально-виробничої частини. Містять: № теми, її найменування, години на вивчення теми, навчально-виробничі роботи, нормативи для виконання робіт.

План уроку виробничого навчання є особистим робочим документом майстра виробничого навчання і складається ним за довільною формою відповідно до робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки, плану виробничого навчання на місяць з дотриманням педагогічних та методичних вимог на кожний день занять з виробничого навчання в майстернях ПТНЗ або на підприємстві.

План уроку складається з основних частин: організаційна частина, вступний інструктаж, поточний інструктаж, заключний інструктаж, МТБ.

Під час виробничої практики учнів, слухачів майстер виробничого навчання розробляє план роботи на кожний робочий день.

Професійно-практична підготовка за державними стандартами професійно-технічної освіти з конкретних професій складається з двох розділів: виробничого навчання та виробничої практики.

Професійно-практична підготовка проводиться у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, трактородромах, у навчально-виробничих підрозділах, навчальних господарствах, а також на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг за такими формами:

уроки виробничого навчання (практичного водіння) у ПТНЗ;

уроки виробничого навчання на виробництві чи у сфері послуг;

виробнича практика на робочих місцях на виробництві чи у сфері послуг;

переддипломна (передвипускна) практика на виробництві чи у сфері послуг;

інші форми професійно-практичної підготовки.

Форма організації виробничого навчання обирається навчальним закладом у відповідності до визначеної у ДСПТО, враховуючи особливості професії за умови повного виконання робочих навчальних планів і робочих навчальних програм та проводиться у навчальних групах чисельністю не менше 12 чоловік, а на третьому ступені професійно-технічної освіти не менше 6 чоловік.

Основними документами обліку професійно-практичної підготовки є журнал виробничого навчання установленої форми.

Оцінки навчальних досягнень з професійно-практичної підготовки за семестр і рік виставляються на підставі поточних і тематичних оцінок знань, умінь і навичок учнів та перевірних робіт. Поточні оцінки під час уроку виробничого навчання виставляє майстер виробничого навчання за підсумками виконаного учнями, слухачами кожного навчально-виробничого завдання, а також шляхом спостереження за правильністю виконання прийомів, організацією і культурою праці, за використанням обладнання, інструментів, пристосувань та виконанням вимог охорони праці.

І розділ професійно-практичної підготовки - виробниче навчання включає:

навчання учнів у навчально-виробничих майстернях, на дільницях і полігонах, де вони послідовно набувають первинні професійні уміння і навички виконання робіт відповідного розряду, класу, категорії;

навчання учнів безпосередньо на підприємствах, будівельних об'єктах, полях, фермах, де вони в складі навчальних груп та учнівських бригад під керівництвом майстрів виробничого навчання навчаються використовувати сучасну техніку, механізми та інструменти, набувають потрібних практичних навичок виконання робіт, передбачених робочими навчальними планами. При неможливості організації проходження учнями, слухачами виробничого навчання в майстернях училища з об'єктивних причин, проведення виробничого навчання організовується за дуальною

формою навчання на виробничих дільницях під керівництвом майстрів виробничого навчання ПТНЗ та відповідних спеціалістів підприємства, при умові повного виконання робочого навчального плану і робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки.

Згідно з ДСПТО виробниче навчання розпочинається з ознайомлення з програмою курсу, навчально-виробничими і виховними завданнями курсу, змісту роботи за професією в відповідності до вимог кваліфікаційної характеристики. Майстер виробничого навчання знайомить учня, слухача з його робочим місцем, загальними організаційними вимогами, режимом роботи і правилами внутрішнього розпорядку.

Тема 2 - це «Безпека праці і пожежна безпека в навчальній майстерні», включає до себе інструктаж з охорони праці і пожежної безпеки в навчальній майстерні.

Тема 3 за стандартами - екскурсія на підприємство. Це загальні для усіх професій теми. Далі теми, які безпосередньо пов'язані з виготовленням продукції, наданням послуг.

II розділ професійно-практичної підготовки - виробнича практика учнів, слухачів, яка проводиться безпосередньо на робочих місцях на підприємстві чи у сфері послуг з метою удосконалення здобутих знань, умінь і практичних навичок, що необхідні для досягнення відповідного рівня кваліфікації, встановленими державними стандартами, а також з метою забезпечення їх соціальної, психологічної і професійної адаптації в трудових колективах.

Організаційні роботи складаються з визначення робочих місць для проходження учнями навчального закладу виробничої практики, підготовки плануючої та облікової документації,

Порядок надання робочих місць для проходження учнями, слухачами ПТНЗ виробничого навчання та виробничої практики на підприємствах чи у сфері послуг визначено постановою Кабінету Міністрів України від 07.06.99 N 992 (992-99-п) "Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики".

Виробнича практика учнів проводиться безпосередньо на робочих місцях на підприємстві чи у сфері послуг, відповідно до укладених договорів на прийом учнів, з метою удосконалення здобутих знань, умінь і практичних навичок, що необхідні для досягнення відповідного рівня кваліфікації, встановленими державними стандартами, а також з метою забезпечення їх соціальної, психологічної і професійної адаптації в трудових колективах.

Професійно-технічні навчальні заклади, які направляють учнів для проходження виробничого навчання та виробничої практики на наданих підприємствами робочих місцях або навчально-виробничих ділянках, зобов'язані подати підприємствам не пізніше ніж за два тижні до початку виробничої практики списки учнів із зазначенням прізвищ майстрів

виробничого навчання навчальних груп — керівників професійно-практичної підготовки від навчальних закладів, навчальні програми з виробничої практики на виробництві чи у сфері послуг.

Перед початком виробничої практики керівник підприємства видає наказ про персональний розподіл учнів навчального закладу на робочі місця або навчально-виробничі ділянки виробничих підрозділів чи створює учнівські самостійні навчально-виробничі підрозділи та визначає відповідно до змісту навчальних програм види робіт, а також призначає з числа інженерно-технічних працівників та кваліфікованих робітників підприємства відповідальних за проведення виробничого навчання та виробничої практики, забезпечення умов і безпеки праці на рівні нормативних вимог.

Навчальний (робочий) час учня, слухача в період проходження виробничої та передвипускної (переддипломної) практики встановлюється залежно від режиму роботи підприємства згідно з законодавством України.

Тривалість перерв протягом робочого дня під час виробничої практики в умовах підприємства визначається режимом його роботи згідно з законодавством України.

Недопустимо залучення учнів до роботи у вихідні та святкові дні, а також збільшення тижневого навантаження.

Основним навчальним документом з планування виробничої практики є детальна програма виробничої практики, в якій визначені цілі та задачі, види робіт, тематичний план, зміст робіт. Детальна програма розробляється безпосередньо в навчальному закладі майстром виробничого навчання під керівництвом старшого майстра, розглядається та схвалюється методичною комісією, погоджується підприємством–замовником кадрів, затверджується керівником навчального закладу. Детальна програма враховує конкретні вимоги базового підприємства, володіння учнями сучасними виробничими технологіям. При розробці детальної програми та переліку робіт, обов'язкових для виконання учнями під час практики, необхідно, одночасно, з урахуванням вимог кваліфікаційних характеристик, навчальних планів і програм, враховувати, також, конкретні умови праці підприємства–замовника кадрів. При необхідності складається графік переміщення учнів по робочих місцях. В графіку переміщення вказуються фамілії учнів, тема програми, найменування робочого місця, назва робіт та термін виконання робіт на цьому робочому місці.

Кожний учень за час проходження практики повинен міцно закріпити і удосконалити засвоєнні раніш навички та навчитись виконувати всі роботи, передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою, технологічними умовами і нормами, встановленими у відповідній галузі.

Під час виробничої практики учні вже самостійно, в окремих випадках під керівництвом кваліфікованих робітників, виконують виробничі завдання, використовують в своїй роботі інструкційно-технологічні карти. Це накладає визначальний відбиток на структуру занять.

Вступний інструктаж проводиться майстром виробничого навчання на початку дня перед початком нового виду робіт.

Він включає такі питання, як:

- розгляд інструкційно-технологічних карт;
- інструктаж з питань техніки безпеки;
- використання сучасних технік при виконанні робіт.

З метою перевірки додержання технології робіт, визначення якості виконання робіт та додержання правил техніки безпеки майстер проводить поточний інструктаж.

Заключний інструктаж майстер виробничого навчання проводить з метою підведення підсумків виконання виробничого завдання.

Контролюючи хід практики на об'єктах базового підприємства, старший майстер вивчає та аналізує стан і якість виконання робочих навчальних планів і робочих навчальних програм, вірність загрузки учнів, стан виробничого обладнання, навчання учнів сучасним виробничим технологіям, використання під час практики нових матеріалів, стан плануючої та обліково-звітної документації.

Перевірки занять учнів під час виробничої практики може здійснюватись старшим майстром приблизно за такою схемою:

1. Умови проходження практики учнями:

- забезпеченість учнів робочими місцями, обладнанням, інструментом та пристосуваннями, кресленнями, технологічними картами, нарядами та іншою виробничо-технічною документацією;
- санітарно-гігієнічний стан робочих місць і забезпечення безпечних умов праці;
- відповідність робіт, які виконують учні, програмі практики;
- закріплення керівника практики з числа працівників підприємства;
- надання майстром виробничого навчання методичної допомоги працівникам підприємства, зайнятим навчанням учнів;
- стан щоденників обліку навчально-виробничих робіт;
- стан журналу виробничого навчання;

2. Підготовка майстра виробничого навчання до занять:

- наявність програми виробничої практики;
- наявність і якість складання планів роботи майстра на день.

3. Зміст, організація та методика проведення інструктажів:

- систематичність проведення інструктажів, їх цілі, задачі та зміст;
- методи та техніки навчання, які використовує майстер під час виробничої практики;
- засоби перевірки засвоєння учнями матеріалу вступного інструктажу;
- додержання учнями технологічного процесу, технічних вимог до робіт, які виконуються, та правил техніки безпеки;
- виконання учнями встановлених для них норм часу.

4. Загальні питання:

- своєчасність та організація початку робіт;
- зовнішній вигляд учнів;
- організованість майстра виробничого навчання, використання нових педагогічних технологій.

Аналіз проходження виробничої практики учнів доцільно проводити разом з роботодавцями на спільних нарадах та засіданнях педагогічної ради.

Основними документами обліку навчальної роботи є журнали виробничого навчання установленої форми, щоденники обліку навчально-виробничих робіт.

Під час виробничої практики кожний учень веде щоденник, в який щоденно вносить записи про виконані їм роботи та витрачений час, якщо робота нормувалась, то додатково вказується відсоток виконання норми.

Відмітку про якість виконаної роботи ставить закріплений керівник практики.

Виробнича практика розпочинається з ознайомлення з підприємством, інструктажу з охорони праці, ознайомлення з основними і допоміжними цехами, ознайомлення з технологічними процесами, устаткуванням, продукцією.

Тема 2 за ДСПТО - це самостійне виконання робіт за професією відповідного кваліфікаційного розряду, класу, категорії.

Після завершення навчання кожний учень, слухач повинен уміти самостійно виконувати всі роботи, передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою, технологічними умовами і нормами, встановленими у відповідній галузі.

Під час виробничої практики на підприємстві чи у сфері послуг учні ведуть Щоденник виробничої практики, у якому її керівник оцінює виконання навчально-виробничих робіт, та по її закінченню робить загальний висновок про результати виробничої практики.

Майстер виробничого навчання перевіряє вірність заповнення щоденнику, надає допомогу учням в веденні обліку виконаних робіт, сумісно з працівниками підприємства приймає виконані учнем роботи, оцінює їх. На підставі цих даних веде в журналі виробничого навчання облік виконання навчальних програм, оцінює навчальні досягнення учнів.

Оцінки навчальних досягнень з професійно-практичної підготовки за семестр і рік виставляються на підставі поточних і тематичних оцінок знань, умінь і навичок учнів та перевірених робіт.

Якщо професія інтегрована, то бажано в щоденник вносити записи за модулем (основна професія + суміжні).

Навчальний (робочий) час учня, слухача в період проходження виробничої та передвипускної (переддипломної) практики встановлюється залежно від режиму роботи підприємства згідно з законодавством України.

Детальна програма виробничої практики розробляється кожним навчальним закладом окремо з врахуванням сучасних технологій, новітніх устаткувань та матеріалів, умов виробництва, за погодженням з підприємствами-замовниками кадрів та затверджується в установленому порядку.

Завершальний етап навчання - це Державна кваліфікаційна атестація, яка включає: кваліфікаційну пробну роботу, яка відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника ПТНЗ відповідного кваліфікаційного рівня; державний кваліфікаційний іспит або захист дипломної роботи, проекту чи творчої роботи, що їх замінює.

Кваліфікаційна атестація проводиться відповідно до Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту, та згідно з державними стандартами ПТО з конкретних професій.

Час на проведення кваліфікаційної атестації виділяється за рахунок кількості годин, відведених на професійно-практичну підготовку.

Кваліфікаційна атестація за формою проведення: ДКІ або проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація.

Час на проведення кваліфікаційної атестації виділяється за рахунок кількості годин, відведених на професійно-практичну підготовку.

Перевірні роботи з виробничого навчання проводяться майстром виробничого навчання за відповідними графіком і переліками в кожній навчальній групі під керівництвом старшого майстра відповідно до робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки.

Графік і переліки перевірних робіт з виробничого навчання розробляються старшим майстром спільно з майстрами виробничого навчання, розглядаються і схвалюються відповідною методичною комісією та затверджуються заступником керівника з навчально-виробничої частини. Не пізніше ніж за 3 дні до проведення перевірних робіт майстер виробничого навчання готує бланки протоколів перевірних, пробних робіт, оформлює наряд на виконання кваліфікаційних робіт.

Під час оцінювання результатів перевіркової роботи визначаються вміння та навички осіб застосовувати одержані професійні знання на практиці, ураховуються якість роботи і продуктивність праці, дотримання технологічної дисципліни та охорони праці, правильність виконання виробничих прийомів, уміння користуватися обладнанням, пристроями, ефективними методами організації праці. Учням, слухачам які достроково випускаються з ПТНЗ та за

результатами проміжної кваліфікаційної атестації їм присвоєна відповідна робітнича кваліфікація, одержують свідоцтво про присвоєння робітничої кваліфікації. У випадках, коли робота учнів здійснюється з обслуговування промислових агрегатів, виробничих дільниць тощо, оцінювання перевірних робіт передбачає нагляд за виконанням учнями відповідних технологічних операцій, опитування в усній формі та перевірку письмового звіту про виконання навчально-виробничого завдання.

Основні моменти, які потребують особистого контролю з боку старшого майстра при підготовці та проведенні кваліфікаційних (пробних) робіт, це:

- розробка переліку кваліфікаційних (пробних) робіт та затвердження їх кваліфікаційною комісією ;
- визначення місця виконання учнями кваліфікаційних (пробних) робіт;
- узгодження з керівництвом підприємства – замовника кадрів цих питань;
- підготовка матеріалів, обладнання, технічної документації, тощо, необхідних учням для виконання кваліфікаційних (пробних) робіт;
- своєчасна підготовка та видача учням перед початком виконання кваліфікаційних (пробних) робіт завдань (нарядів), в яких вказані зміст роботи, норма часу та відмічається час початку роботи;

Терміни проведення кваліфікаційних (пробних) робіт не можуть перевищувати 2 (два) дні.

При оцінюванні кваліфікаційної (пробної) роботи враховується не тільки якість виконаних робіт, укладання в визначені норми часу, а й використання учнем новітньої технології та сучасних методів праці.

Якщо завдання виконано в відповідності до всіх цих вимог, кваліфікаційна (пробна) робота вважається виконаною.

Проміжна (поетапна) кваліфікаційна атестація при продовженні навчання передбачає виконання учнями, слухачами комплексних кваліфікаційних робіт: перевірних робіт та виконання комплексних кваліфікаційних завдань.

Перевірні роботи з виробничого навчання проводяться майстром виробничого навчання за відповідними графіком і переліками в кожній навчальній групі під керівництвом старшого майстра відповідно до робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки. Переліки перевірних робіт включають приклади робіт, які пропонуються державним стандартом за професією.

У випадках, коли робота осіб здійснюється з обслуговування промислових агрегатів, виробничих ділянок тощо, оцінювання перевірних робіт передбачає нагляд за виконанням особами відповідних технологічних операцій, опитування в усній формі та перевірку письмового звіту про виконання навчально-виробничого завдання.

Випускнику ПТНЗ, який успішно пройшов державну кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень "кваліфікований робітник" з набутої професії відповідного розряду (категорії) і видається диплом.

Таким чином, професійно-практична підготовка за ДСПТО надає можливість здобуття освіти за рівнями та ступенями, вирішити важливі питання: створення гнучких систем кваліфікаційного рівня, створення нових моделей професійної підготовки, можливість інтегрування професій, здійснення неперервної професійної освіти, реалізуватися випускнику ПТНЗ на сучасному ринку праці.